

POTKAĆ (334) *vb pf*

pot- (223), pod- (111).

o oraz a jasne (w tym w a 1 r. błędne znakowanie).

inf potkać (61). ◇ *fut* 1 sg potkâm (1). ◇ 2 sg potkâsz (3). ◇ 3 sg potkâ (74). ◇ 2 pl potkâcie (1). ◇ 3 pl potkają (13). ◇ *praet* 1 sg m potkâłem, -m potkâl (2). ◇ 3 sg m potkâl (43). *f* potkała (22). *n* potkało (41). ◇ 3 pl m pers potkali (7). *subst* potkały (9). ◇ *plusq* 3 sg m potkał był (1). *f* potkała była (1). *n* było potkało (1) *OrzQuin*, beło potkało (1) *PaprUp*. ◇ *imp* 3 sg niech potkâ (3). ◇ *con* 3 sg m by potkâl (3). *f* by potkała (3). *n* by potkało (23). ◇ 3 pl *subst* by potkały (3). ◇ *con praet* 3 sg *n* by było potkało (2) *Mącz*, *RejZwierc*, by beło potkało (1) *PaprUp*. ◇ *impers praet* potkâno (1). ◇ *con* by potk(a)no (1). ◇ *part praet act* potkawszy (13).

Sł stp notuje, Cn s.v. potykam; trafia się co komu, Linde XVI – XVIII w.

1. *Idąc, znaleźć się w tym samym miejscu co ktoś inny; czasem też: natknąć się na coś; invenire, occurrere Vulg [kogo, co] (92)* : Liłzká niegdy łączną będąc/ Chodziłá w nocy biegáiąc: Azaby nieco potkálá/ Czymby łwe gárlo nátkálá. *BierEz* S4; *OpecŻyw* 86v; *LibLeg* 7/98v, 10/147v; *RejKup* d4; *LibMal* 1554/190v; *KrowObr* 146; Podkałem co stámtdá łzedł człowieká iednego/ Ktory mi wypowiedzwał łprawy piekłá tego. *RejWiz* 170v, A5v, A6v, A8, 20, 33v, 131v, 185; Idźcie do miáłtá/ á podka was człowiek dzban wody niofąc/ idźciełz zá nim *Leop Mar* 14/13; *RejFig* Bb2v, Bb6v, Dd3; Teyże nocy wyłzedł Iozue ná wywiedzenie Ierychá/ potkał męžá przed łobą z dobytym mieczem. *BielKron* 47; Complures mihi erant obviam, Bárzom ich wiele podkał. *Mącz* 307b; *GórnDworz* Q4v; Potym dáley idąc wyźrzawłzy niekthory zamek łzedł ku niemu/ á potkáli go dwa człowieki *HistRzym* 63v, 29, 32, 54v, 61v, 78, 124v, 130; iźci [*Panie Boże*] to łlubuię/ co mię kolwiek pirwey potka z domu mego/ gdy łie napirwey wrocę do niego/ to będę ofiárował imieniowi twemu. *RejPos* 343, 81v, 193v, [249], 343; *RejZwierc* 175v, 202v; *BudNT Mar* 14/10[13]; *SkarŻyw* 97 [2 r.], 117, 188, 212, 304, 451 [2 r.], 452; Z tym połelłtwem [...] Połłowie Mołkiewłcy máło co pierwey do łwego Kniázia przyiecháli/ ktorego potkáli w dzień Wielkonocny do Cerkwie idącego ná iutrznią *StryjKron* 421.

potkać gdzie (22): [*Anno*] ydzy ku zlotey ulyczcze tam potkałz yoachyma mąza twego ktoby ydącego *PatKaz II* 64; Iłch chłop yakyłz [...] podkawłchi yą v łzwyenthego Marczina yełth yey prołzil aby mv na łchathi pyenyedzi gdzie nabila. *LibMal* 1552/171; *RejWiz* 73v; *RejZwierc* 118; ieltechmy podobni ku onym co w drogę idą/ y potkáią gdzie iákie piękne drzewo s łzyrokiem liłciem/ á cień rołkołzny pod nim/ to łie tu pokłáda *RejZwierc* 170, 26, 79v; *SkarŻyw* 59, 202, 411, 544; Trambá teź Podkánclerz wiodł z obozu vff nowy/ Podkał w łefie z Zárnowłkim Czechow *StryjKron* 527, 487. *Cf Zwrot*.

W zdaniu względnym o sensie uogólniającym: każdy (każdego), wszystko itp. (24): Kogo potkałz rad pozdrawiay *BierEz* G; *RejRozpr* Ev; *RejWiz* 73v, 75; *RejFig* Dd3v; ZŁego łługę málárze/ ták figurowáli/ Pyłk łwini/ Wilcze vłzy [...]. Płi ogon/ á miáłto rąk/ dwie Niedzwiedze łápye/ Iź włzytko gdzye co potka/ to do łiebie drapye. *RejZwierc* 118; ZAiączek iáko kmiotek/ iź ma káłek mięłá/ Więc go goni kto potka *RejZwierc* 129v, 33, 78v, 114v; *GórnDworz* S6; *RejPos* 157v, 238; Potym gdy iuź począł on chłopiec podrałtác/ co potkał máłego/ álbo łzczenie/ álbo kozłę/ álbo kotkę/ tho wnet łciał/ álbo zábił. *RejZwierc* 5v, 77v, 79v, 99, 218; á łam kogo podkał káżdego bił [*ipse obvios*

caedebat] *ModrzBaz* 79; Kto potka/ káždy ze mnie fye násmieie *KochPs* 30; *SkarŻyw* 187, 544; iż kto go iedno podkał iádącego łobie drogá/ wízyfcy mu fię iáko Krzyżakowi kłániáli *StryjKron* 442; *GosłCast* 53.

Przysłowie: Lepyey potkác Niedźwiedzyá/ niżli łzalonego *BielKom* C.

Zwrot: »potkać na, w drodze« = *invenire in via Vulg* [szyk zmienny] (7:2): kthori by sedl beřz gołczyncza powszyam thargvyancz. [...] a stharołczynego [...] lysthv nyemyal, Thaky nyema bycz volen agdzie by go nadrodze okrom gołczyncza podkano beřz lysthu thakouego thedygo mayá hamowacz *LibLeg* 6/118v; *Leop* 3.Reg 13/23; *RejFig* Dd3; *HistRzym* 56v; *RejPos* 153v; Raz w drodze idąc z drugim brátem: potkał dziewkę v wody bárzo nárzekáiącą y płáczącą. *SkarŻyw* 411, 249, 402; *GórnRozm* G4.

Szereg: »potkać a znaleźć« (1): idźcie ná rozbieżenie drog/ á kogokolwiek pothkacie á znajdyecie/ wzywycie ná thy gody moię. *RejPos* 238.

Przen [gdzie] (2) : brzuch iák máchárzyná/ Nie ledá gdzie mnie potka/ do niego źwierzyná. *PaxLiz* C4v.

a) *Znaleźć, mieć do czynienia* (1) : [Żádość poucza Młodzięńca, który nie znając miasta, wybrał złą gospodę:] Pytaćz fię było do pana Burgmiřtra/ gdzie ieřt wřzitka wćzałnołcz dobrym ludźiem. [...] niewieím gdzie by kto potkał takie zwoleńtvo ij dobrá wolá? *ForCnR* B2v.

2. *Stać się czymś udziałem, losem, zdarzyć się komuś; contingere Mącz, Modrz, Vulg, Cn; evenire PolAnt, Mącz, Cn; fieri PolAnt, Vulg, Cn; cadere Mącz, Cn; invenire, occurrere, tangere PolAnt; devenire, manere Mącz; accidere JanStat; concurrere, expetere, incidere, obici, obtingere, obvenire, succedere, usu venire Cn; z zamianą podmiotu logicznego na gramatyczny: invenire PolAnt, Mącz, Cn; consequi Vulg, PolAnt; suscipere Vulg; habere PolAnt; affici JanStat; accesere sibi, ferre Cn* [w tym: kogo (211), co (W przen) (2)] (228) : Nie žáday złęgo nikomu/ by cię łámęgo nie potkáło. *BierEz* K2v, K; *RejJóz* F8, G5, Hv, M8v; *LibLeg* 11/174; *RejKup* r4v, z3; Yeffli to wdźyęczone przyymyęřz/ potka ćye wrychle dáli Bog/ co lepřęgo y pożytecznyeyřęgo. *KromRozm I* A2v; *MurzHist* B3v, C3v, Mv, S3, V2v; *MurzNT* 33v, 111; *Diar* 32, 36, 57 [2 r.]; *KrowObr* B2v, 9; Szczęfna mnie to podkáłá w mym fráfunku chwilá *RejWiz* 85, 46, 94v, 109v, 180; *RejFig* Aa2; *RejZwierz* 5, 72v; *BibRadz Ps* 114/3, 4.Esdr 8/57[59] [2 r.], *Sap* 2/17, 3/9, 2.Mach 5/8; Látá od národzenia Bożęgo 1459. MATHiałz [...] ná Kroleřtvo Węgieřkie wybran. Nápierwotku potkáły go trzy potrzeby woienne z Turkiem/ z Cełárzem Fridrichem y z Czechy *BielKron* 304v, 66, 163, 315v, 320, 459v; Utinam C. Caesari contigisset ut esset Senatui carissimus, By go to było podkáło áby był mógl mieć przyyaźń v Senatu álbo rády Rzimskey. *Mącz* 440a, 29a, 133d, 207a; *OrzQuin* Aa; *Prot* A4v; *RejAp* 5, 178v; Dwá człowieki przyřzli do kořciołá/ ieden był Licemiernik/ á drugi Iáwnogrzeřznik. Tám [...] czo ie teř obudwu potkáło/ to iuř tám łzyrzey w Ewányeliey nápiřano łtoi. *RejPos* 200v, 29v, [36]v, 102v, 113, 116v [2 r.] (20); *RejZwierc* 56, 140v, 152 [2 r.]; Coř thedy inřzego potkác ie teř ma? iedno wedłóg wyroku Bożęgo/ że ci ktorzy Pánem Bogiem gárdzą/ będą teř od niego wzgárdzeni. *RejPosWstaw* 42; wřzedł wdom łyn ięgo weřoły/ y powiedział oycu łwemu ony wřzytki rzęczy ktore go potkáły wzięmi Medřkey *BudBib Tob* 11/12, *Sap* 2/17, 3/9, 18/20, 4.Esdr 8/57[59] [2 r.]; *MycPrz* II C4v; iż to iednę biáłágłowę potkáło/ że oná z nieopátrznego vłiędzenia w łáźni bes

wiomości/ y poznania męzczyzny płodem zaszła *CzechRozm* 162v, 174v, 253; *PapPrPan* Gg3; co ma być więcej wazono niż wszystkie nagrody y doświadczeń/ które jedno człowiek na świecie potkać mogą. *ModrzBaz* 135v; Dowiedział się król/ iż się tak bardzo śmieci/ przyzwał go y spytał: co cię tak śmieszno w domu moim królewskim podkłada? *SkarŻyw* 304; abyśmy z dobrymi uczynkami nie mędziali: ponieważ nie wiemy co jutro nas potka. *SkarŻyw* 355, 35, 76, 86, 172, 304 (10); *ZapKości* 1579/2; Zamięzkałem do stołu twego/ Woiewodę/ Z czego zarazem dwoją podkłada mię szkoda: Jedną iżem domą iadł: druga że [...] *KochFr* 114, 91; Chodźcie [działki] drogą oycą swego/ Podkłada was wiele dobrego. *KochMRot* A3v; *WisznTr* 8; *KochPieś* 14, 29; *ArtKanc* K19, S18; *PapPrUp* D, G3v; *ActReg* 33, 121; *GrochKal* 8; Jeśli nieprawdę mówię/ aby mię podkładało To/ coby się nie przytrafiło Hetmanowi zdało. *GórnTroas* 44, 24; Co [niewola turecka]/ aby nas niepotkładało/ lepiej tysiąc kroć vmrzeć/ [...] niżeli takiemu okrucieństwu frowięgo tego nieprzyjaciela czego pozwalać. *OrzJan* 20, 67; *LatHar* 301, 317, 487; *WujNT Luc* 21/13, *Act* 21 arg, s. 557, 2. *Cor* 1/8; *SarnStat* 264; *SiebRozmyśl* H4; *SkarKaz* 40a; *CiekPotr* 80; taki śmiechowanie Niepotka cię drugi raz *GosłCast* 14, 64; BA toć mnie coś nowego/ na drodze potkładało/ Czego się nigdy ferce/ me nie spodziewało. *PaxLiz* D4, C3v, D4v, E4, E4v; *KlonFlis* H3v; *KlonWor* 11.

potkać od kogo (37): *LibLeg* 7/35; *Diar* 43; *Leop* 2. *Mach* 8/11; *BibRadz Eccli* 22/30; A cóż potym będzie? (-) To co też było potkładało od Samuela Kąpłana/ Saula Króla: ten z Stolicą przez Kąpłana był zrzucony *OrzQuin* S4, Z4v; *GórnDworz* K6v; iż tam wielkie a żadnym rozumem nie ogarnione łaski/ dobrodziejstwa/ a rozkoszy wieczne mają potkać każdego wiernego od tego to Pana swego. *RejPos* 159, 34, 172, 185, 306v, 307; *HistLan* A4v; iako iest marna rzecz/ gdyby kogo potkładało iakie dobrodziejstwo od kogo/ aby za to wdzięczności iakiej wkazać nie miał. *RejZwierc* 37, 151v; *HistHel* C2v; *MycPrz* I B3v, II C [2 r.]; *CzechRozm* 81v, 228, 243v; *SkarŻyw* 98, 290, 335 marg; Dwoją tedy szkoda [...] Litwę biedną w ten czas podkładało/ pierwsza od Książa Iwana Moskiewskiego/ druga iż pieniądze próżno wydali na Żołnierze *StryjKron* 682, 66; aby śnadź kto nie rzekł: ey/ toć ielźcie te⁸⁰ była potrzeba dołożyć: [...] Ey toć trzeba było wszystkie świadectwa ty/ y Łacińskim y Polskim językiem kłaść: [...] etc. Wiem iż mię to od wielu potka: ale coż czynić? iedne^{mv} człowiek folgować musi. *CzechEp* 386, 9, 92, 100; *WerGość* 221; Cości to zawadziło/ żeś był w boiżni/ a nie podkładało cię ni odkogo/ a tyś też nic nikomu nie wyrządził przykrego? *GórnRozm* C; *ZawJeft* 8; *ActReg* 50; Potym rozlicznie Pana bluźniono: które bluźnienie od czworakich go ludzi potkładało: to iest siedzących/ łożących/ mijających/ y wierzających. *LatHar* 320; *CzahTr* K3.

potkać przez kogo (2): *GroicPorzRej* C4; o inne występkę mniejszą/ jeśli ieden drugiego pozowie tym sposobem/ iż za jego wiadomością/ rozkazaniem/ y wolą takowa która krzywdą przez iednego albo więcej z sług nieosiadłych kogo potkładało/ [...] wstawiamy: iż [...] *SarnStat* 649.

potkać skąd (1): w tobie [Boże] ja mam swoje własne/ Nie trwożę się nie aby mię co skąd potkać myślało *LubPs* O2.

Z zaimkiem „tak” zastępującym podmiot (3): *RejPos* 276; *MycPrz* I B2; Otoście mi praktykowali śmierć podić od tego Konia/ a on iuż iako widziacie zdechł/ niechciałbych by tak y Praktikarzew potkładało *StryjKron* 121.

W połączeniu z podmiotem osobowym (1): W máléy wadze v káždégo/ Będzie łąsiádá fwoiégo. Nie potka go z wiánem żoná/ Ani w przypadku obroná. *KochMRot* A4v.

Frazy: »co(ś) (a. nie) złego (gorszego), złe (a. wiele złego, a. złe rzeczy), co niefortunnego potka(ją)« = *malum eveniet a. occurret PolAnt; nihil mali factum est Vulg; invenire infortunium Mącz; male habere PolAnt* [szyk zmienny] (17:3:1): przeto truchlało [me serce] Iz czos złego na tey czci [tj. uczcie] tu nas podkać miało *RejJóz* O3v; *Leop Os* 10 arg; TEgo który fię Páná boi nie pothka nic złego *BibRadz Eccli* 22/30, 33/1; Iesli Pan známi/ czemu nas thy złe rzeczy potkály? *BielKron* 49v, 203v, 207, 406v; Timeo mihi, Obawiam fię z fwey ftrony áby mie co nie fortunnego nie podkáło. *Mącz* 455d; Veni huc si vis invenire infortunium Chodź sám yelli chcelz áby cie co złego podkáło. *Mącz* 482d, 220b; *RejZwierc* 151v, 198v; *BudBib Eccli* 3/26[27]; *HistHel* C2v; *KarnNap* D2; *CzechEp* 9, 51; *KochFrag* 25; *OrzJan* 127; *WujNT Act* 28/6.

»nieszczęście, niefortuna, złe szczęście potka(ło)« = *invenit malum PolAnt; devenit malum Mącz* [szyk zmienny] (5:1:1): *BierEz* N3; *BibRadz Deut* 31/17; *BielKron* 206; Miseret me tantum devenisse ad eum mali, Zal mi że go ták wiele nieszczęścia nádefzło/ podkáło. *Mącz* 482b; *Prot* A2; *StryjKron* 66; Kto drugi ma bez prace/ o co fnađz dbał máło/ A mnie zá mé ftaránié złé fczęścié potkáło. *KochPieś* 14.

»nowina potkała« = *coś się zdarzyło (1):* Krolewná Izábellá/ [...] Stála fię iest małżonką krolá węgierfkiego [...]. Iednák nas tá nowiná/ przed tym niepotkálá Aby krolewná polfka/ krolewą zoftála Abowiem [...] *KlerWes* Av.

»potka (a. potkać ma) przygoda« [szyk zmienny] (5): *RejWiz* 130v; *BielKron* 364v; Contigit tibi quod haud scio an nemini, Podkáłá cie przigodá nie wiem by kogo táká. *Mącz* 245b; *Prot* B2; nie máfz tey żadney godzinki ábychmy tego pewni á iści byli/ áby nas iáka przygodá poftronna pothkác nie miáłá. *RejZwierc* 151v.

»szczęście, co(ż) szczęśliw(sze)go, szczęśliwsza rzecz potka(ło) (a. potkać może a. ma)« = *evenit commodum, manet bonum Mącz* [szyk zmienny] (9:5:1): *RejWiz* 130; *Mącz* 207a, 482b; A kthoraż cie iuż fczęśliwfsza rzecz kiedy ná fwiecie potkác może/ [...] gdyż wiefz/ żeś fię iuż sftał iedno ciáło s Pánem fwoim *RejPos* 90, 146, 150v, 265, 267v; *HistLan* F6; *RejZwierc* 87; *SkarŻyw* 68, 98, 532; O pánie Iezu prófzę cię Niech mię dżiś podka to fczęście. Niechay idę do mátki twey Tę nowinę powiádác iey. *MWilkHist* F4; którzy [głupi] kiedy ie co fczęśliwégo potka/ á tego źle záżywáią/ żadney wdzięczności fczęściu zá to nie pokázuią *OrzJan* 67.

W przen (4): Iesliże kogo wftyfzyfz komu by fye zdáło/ Ze nie wfzytko doftátecznie tu fye nápiśáło. [...] Yelliże vczony niech co lepfzego nápiśze/ A my do tąd przefstániemy dobrzy Towárzyfze. Ná tey powfzedniey potráwie/ áże Márcepany Podkáią nas przes ty możne wrozumie fwem Pány. *GroicPorzRej* C4; *BudBib Eccli* 3/26[27]; Nowa pomftá/ nowa kaźn hárdą myśl potkálá: Dżiatek plácząc Niobe sámá fkámieniáłá *KochTr* 15; Alem ia fzalony iest, zem fię mową o złych Obyczáiách zábáwił Rzeczypefpolitey [!] Szkodzących: á co grzbiet móy potkać może, o tym Pieczy nie mám *CiekPotr* 80.

a. *Ktoś coś dostanie (1):* Iedź rádniey ná żołnierfką [...]. O koniách y ryfztunku, nie myśl, y ná ftrawę Potka cię co. *CiekPotr* 49.

3. Zagadnąć, zwrócić się do kogoś, często zaczepnie lub z argumentami nie do odparcia [kogo; w tym: czym (12) – tym (6), tymi słowy (2), tą rzeczą (1); z przytoczeniem (7), ze zdaniem dopełnieniowym (2)] (14) : A yełlybi czie tim podkały Basche od Czess(arza) abo samy od syebye yz sye czo stalo przeczywnego Czessa(rzowi) Thur(eckie)^{mv} od Krolowey yey m. bedziesz mowyl ze otim nycz niewiesz *LibLeg* 11/39v; Ieden iechał s Kráková/ drudzy go pytáli/ Po czemu tám ná tárgu zboże przedawáli. [...] Włęc go drudzy potkáli/ á což tám nowego *RejFig* Bb4; *OrzRozm* A4v; Napierwey Krolá tym potkáli/ iefli chce záchowác á dzyerżec w cáłości teftáment krolá Kázimierzá. *BielKron* 377, 435v; *KochSat* Bv; *GórnDworz* Q5v; Iednák tych przelífz krnábrnych ludzi/ tym pierwey podkam. Niech vkażą z pífmá S. kto Rzymfki kościół w wierze Chrystufowey fundował? *SkarJedn* 86; A złégo Bóg záš potkał témi słowy: Iáko ty wípomniéc páńfkié śmiéłz vmowy? *KochPs* 75; *SkarŻyw* 384; *ReszPrz* 9; *KochPam* 82; *GórnRozm* F3v; *GrochKal* 8; [*PlutBBud* H3v, R2; A iefliby mié iefcze kto tym potkał/ że dobrodźieyftwá oycowfkié zwyciężoné dobrodźieyftwy fynowfkimi bydź niemogá [...]. Ia ná to/ tákbym odpowiedział. *SenekaGórn* 162 (*Linde*), 179].

Synonimy: 1. natrafić, trafić; 2. trafić się, zdarzyć się.

Formacje współrdzenne: potkać się, przytkać się, spotkać, spotkać się; potykać, potykać się, spotykać, spotykać się; spotknąć się.

Cf **POTKANIE**

KW, ZCh